

مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی شهری در ایران

نویسنده مرصوسی^۱

سید علیرضا لاجوردی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۷/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۲/۴

چکیده

در دهه های اخیر به دلیل رشد شتابان شهرنشینی و افزایش نقاط شهری در سطح دنیا، مفهوم کیفیت زندگی شهری به طور گسترده ای وارد مباحث برنامه ریزی و مطالعات شهری شده است. هدف این پژوهش، مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در شهرهای کشور و روش تحقیق، توصیفی و شیوه نگارش، توصیفی و تحلیلی و برای سنجش درجه کیفیت زندگی در شهرها از تکنیک ترکیبی توسعه انسانی استفاده شده است. در این تکنیک ۳۶ شاخص به کار می رود که در سه دسته شاخص های فرهنگی - اجتماعی، شاخص های جمعیتی - اقتصادی و شاخص های زیربنایی قرار دارند. نتایج به دست آمده نشان می دهد که: کیفیت زندگی شهری در شهرهای مرکزی و شمال کشور در تمامی بخش ها بهتر از سایر شهرهای کشور می باشد. بیشتر این شهرها در دایره ای فرضی که از اصفهان شروع می شود و پس از گذشتن از تهران، قزوین و سمنان شهرهای ساری، گرگان و رشت را در برمی گیرد، قرار دارند. شهرهای نیمه شمالی و نیمه غربی کشور از لحاظ فرهنگی - اجتماعی و شهرهای نیمه شرقی و نیمه جنوبی کشور از لحاظ اقتصادی وضعیت بهتری دارند. کیفیت زندگی در شهرهای واقع در فاصله ۱۰۰ تا ۴۰۰ متر از سطح دریا در تمامی بخش ها نسبتاً مناسب می باشد. همچنین شهرهای ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفری از نظر فرهنگی و اجتماعی و شهرهای بیش از یک میلیون نفری، از لحاظ اقتصادی وضعیت بهتری نسبت به سایر شهرها دارند.

واژگان کلیدی: کیفیت زندگی، شهر، مدل ترکیبی توسعه انسانی، مراکز استان ها، ایران.

طبقه بندی JEL: I00, I30, I31

۱. marsousin@yahoo.com

alireza3980@gmail.com

۱. دانشیار گروه علمی جغرافیا، دانشگاه پیام نور

۲. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور

مقدمه

در دهه های اخیر رشد بالای شهرنشینی و افزایش نقاط شهری در سطح دنیا، مفهوم کیفیت زندگی شهری را به طور گسترده ای مورد توجه اندیشمندان برنامه ریزی شهری قرار داده است (هال، ۲۱:۱۳۸۱)؛ به گونه ای که موضوع کیفیت زندگی شهری، نقطه کانونی مهمی حول بسیاری از پژوهش های شهری گردیده و مبحث بسیاری از مطالعات شهری را شکل داده است. از جمله پژوهش هایی که درباره کیفیت زندگی شهری در قاره اروپا انجام شده می توان به پژوهشی با عنوان ارزیابی کیفیت زندگی شهری در آمستردام (Schns, P., Boelhouwer, J. 2004) اشاره کرد که با استفاده از شاخص های عینی (کمی و آماری) و ذهنی (کیفی از دید افراد پرسش شونده) انجام شده و کیفیت زندگی شهری در آمستردام را مورد سنجش قرار داده است.

در شرق آسیا کیفیت زندگی شهری در کشورهای مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. از جمله در مقاله ای تحت عنوان "ارزیابی ذهنی کیفیت زندگی شهری در سنگاپور" پژوهشگر رضایت و اهمیت شاخص های کیفیت زندگی شهری را از نظر شهروندان سنگاپوری بررسی کرده است (Ferrans, C. E. 1996).

پژوهش هایی نیز در ایران در زمینه کیفیت زندگی شهری انجام شده و از جمله، اعظم خاتم (۱۳۸۴) به سنجش وضعیت کیفیت زندگی شهری در تهران پرداخته، حسین آسایش (۱۳۸۰) کیفیت زندگی شهری در ۱۰۰ شهر بزرگ جهان را بررسی نموده، مهدی امینی (۱۳۸۵) نقش دولت را در کیفیت زندگی شهری مطالعه کرده و محمد رضا پورجعفر، کوکبی و تقوایی (۱۳۸۴) راهکارهای برنامه ریزی کیفیت زندگی در مراکز شهری را مورد بررسی قرار داده اند. مهدی امینی (۱۳۸۷) نیز در یک مطالعه تجربی، کیفیت زندگی شهری در تهران را از دیدگاه شهروندان (با استفاده از شاخص های کیفی و استفاده از پرسش نامه) بررسی نموده است.

از تحقیق و کنکاش در پژوهش هایی که در مورد کیفیت زندگی شهری در کشور انجام شده، چنین استنباط می شود که رویکرد حاکم بر بیشتر مطالعات، رویکردی جامعه شناسی و در عین حال، محدوده جغرافیایی مطالعات نیز عموماً منحصر به یک یا چند شهر (بیشتر تهران و شهرهای بزرگ) بوده و تاکنون مطالعات کمتری در زمینه کیفیت زندگی شهری با رویکرد جغرافیایی و در محدوده سراسری کشور انجام شده است. به همین سبب این پژوهش سعی دارد تا با تکیه بر تجربیات سایر پژوهش هایی که در زمینه کیفیت زندگی شهری انجام شده و با استفاده از شاخص های عینی و کمی که در کشور ما در دسترس می باشند، به مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در شهرهای مهم کشور با رویکرد جغرافیایی بپردازد.

برای این منظور، جهت طبقه بندی کیفیت زندگی در شهرهای کشور از شاخص ترکیبی توسعه انسانی استفاده شده است. این تکنیک برای درجه بندی کشورها بوده و در آن از سه شاخص امید به زندگی، درصد باسوادی و درآمد سرانه استفاده می شود. اما در سطح شهرها و مناطق برای درجه بندی می توان از شاخص های زیادی استفاده کرد. ساختار کلی مدل به شکل زیر می باشد:

$$\text{شاخص XI} = \frac{\text{اندازه حداقل شاخص XI} - \text{اندازه واقعی شاخص XI}}{\text{اندازه حداقل شاخص XI} - \text{اندازه حداکثر شاخص XI}}$$

پس از محاسبه شاخص XI، شاخص میانگین برای هر یک از شهرها و مناطق محاسبه می شود و سپس هر یک از مناطق و شهرها به سه دسته توسعه یافته (شهرهایی که شاخص آنها بیشتر از ۰/۸ است)، نیمه توسعه یافته (شهرهایی که شاخص آنها بین ۰/۵ و ۰/۸ است) و محروم (شهرهایی که شاخص آنها زیر ۰/۵ است) تقسیم می شوند (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۲۱۹).

مبانی نظری تحقیق

کاتر (Cutter, S. 1985) مفهوم کیفیت زندگی^۱ را رضایت فرد از زندگی محیط پیرامونی خود می داند. مالمن (Mallman C. A. 2000) معتقد است کیفیت زندگی تعامل پویا بین فرد مفروض، جامعه و محل سکونت او می باشد. تستا و سیمونسون (Testa, M., Simonson, D. 1996) کیفیت زندگی را دارای ابعاد جسمی، روانی و اجتماعی می دانند. میلز (Miles, I. 1985) اعتقاد دارد ارزیابی کیفیت زندگی بیش از آنکه به وسیله شاخص های عینی امکان پذیر باشد، به وسیله شاخص های ذهنی امکان پذیر است. فرانس (Ferrans, C. E. 1996) معتقد است ۶ پارامتر زندگی عادی، مطلوبیت اجتماعی، شادکامی، رضایت از زندگی، دستیابی به اهداف شخصی و استعدادهای ذاتی در کیفیت زندگی تأثیر دارند. موری (Murray, c. 1988) اعتقاد دارد کیفیت زندگی با منابع مادی، عزت نفس، خشنودی فردی و اجتماعی ارتباط دارد. بالدوین (Baldwin, S., 1994) مفهوم کیفیت زندگی را یک مفهوم مبهم می داند.

پس از تعریف مفهوم کیفیت زندگی، به نظر می رسد تعریف موضوع اصلی پژوهش یعنی کیفیت زندگی شهری نیز ضروری است. در تعریف کیفیت زندگی شهری را احساس خوبی می دانند که از ترکیب هویت مکانی، خاطره جمعی و حس تعلق تاریخی به شهر به وجود می آید. مفهومی که در این تعریف بسیار مهم به نظر می رسد، ارتباط عاطفی انسان با محیط شهر است (Profect et al., 1992: 133-135). همچنین در تعریفی دیگر کیفیت زندگی شهری را شامل وضعیت فرد از نظر پایگاه اجتماعی،

اقتصادی، سلامت و غیره دانسته و به معنای احساس رضایتی می دانند که فرد از زندگی در شهر دارد (1: McCree et al., 2004). در تعریفی دیگر، منظور از کیفیت زندگی شهری را توجه به شاخص های اجتماعی، فرهنگی، محیطی و روانی در روند برنامه ریزی شهری دانسته اند (همان: ۹-۸). پس از تعریف کلید واژه کیفیت زندگی شهری، ذکر این نکته نیز لازم است که کیفیت زندگی شهری، موضوع و هدف مجموعه ای کلیدی از گفتمان ها و کاربست ها را شکل می دهد و نقطه کانونی مهمی حول محورها و مکاتب بسیاری از علوم می باشد.

به عنوان نمونه، برنامه ریزان شهری با به کارگیری مفاهیم جامعه شناسی در سطح شهرها و مخصوصاً به کارگیری مفهوم عدالت و برابری اجتماعی، مفهوم کیفیت زندگی شهری را مورد توجه قرار داده اند. این توجه تا آنجا ادامه یافته که امروزه یکی از خصوصیات شهر پایدار توجه به جنبه های اجتماعی و رضایت شهروندان از کیفیت زندگی شهری است (پورجعفر، کوبی و تقوایی، ۱۳۸۴: ۸).

از دیدگاه مدیریت شهری، مفهوم کیفیت زندگی و شاخص های آن به عنوان ابزاری برای سنجش و ارزیابی رویکردهای محلی و ایجاد هماهنگی میان رویکردهای اقتصادی- اجتماعی نهادهای ملی و منطقه ای با رویکردهای شهری و محلی می باشد (خاتم، ۱۳۸۴: ۵۴-۵۲).

رویکرد سیستمی، کیفیت زندگی شهری را به عنوان یک رهیافت بر توانمندی افراد برای ارتقاء قابلیت ها در رفع محدودیت ها جهت دستیابی به اهداف سیستماتیک می داند. در این رویکرد، انسان محور اصلی توسعه قرار می گیرد و پرسش در مورد کیفیت زندگی شهری می باید به نیازهای افراد و ارضای آنها توجه داشته باشد (غفاری و امیدی، ۱۳۸۸: ۶).

در دهه هفتاد تا هشتاد علم جغرافیا نیز کیفیت زندگی شهری را مورد توجه قرار داد. در این میان جغرافی دانان رادیکال با تأکید بر مسایل اجتماعی، توجه بیشتری به سمت کیفیت زندگی شهری نمودند. اینان تغییرات اساسی در نحوه نگرش به مفهوم توسعه و شاخص های آن داشتند و در نتیجه تلاش آنها، مفاهیمی همچون کیفیت زندگی، رفاه اجتماعی و عدالت اجتماعی، جایگاه والاتری در ادبیات جغرافیایی پیدا کرد (امینی، ۱۳۸۷: ۱۲۵).

نمونه کامل این نگرش در رویکرد جغرافیا و برنامه ریزی شهری در کشورهای اسکانندیناوی قابل ملاحظه است؛ به گونه ای که در این کشورها جغرافیا و برنامه ریزی شهری بیشتر به اهداف زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی متمایل گردید و تهیه طرح های ساختاری رواج پیدا کرد. علاوه بر این در تهیه این طرح ها بیشتر بر بهبود کیفیت زندگی تأکید شده است (مهدی زاده، ۱۳۸۵: ۱۰۳).

متدولوژی تحقیق

تحقیق، با هدف مطالعه تطبیقی شهرهای کشور از لحاظ کیفیت زندگی و با روش توصیفی و شیوه توصیفی - تحلیلی انجام شده و در صدد پاسخگویی به سؤالات زیر است:

- توسعه یافته ترین و محروم ترین شهرهای کشور از لحاظ سطح کیفیت زندگی کدامند؟
- شهرهای توسعه یافته و محروم از لحاظ کیفیت زندگی بیشتر در کدام منطقه از ایران قرار دارند؟

- شهرهای توسعه یافته و محروم از لحاظ کیفیت زندگی بیشتر در چه ارتفاعی از سطح دریا قرار دارند؟

- شهرهای توسعه یافته و محروم از لحاظ کیفیت زندگی در کدام دسته جمعیتی قرار دارند؟
جامعه آماری تحقیق را مراکز استان های کشور تشکیل داده، داده های پژوهش با استفاده از روش های اسنادی گردآوری شده و برای تجزیه و تحلیل مطالب نیز متناسب با نوع داده ها، از دو شیوه تجزیه و تحلیل کیفی و تجزیه و تحلیل کمی، و برای سنجش درجه کیفیت زندگی در شهرها از مدل ترکیبی توسعه انسانی استفاده شده است. شاخص های این مدل ۳۶ شاخص می باشند که در سه دسته شاخص های فرهنگی - اجتماعی، جمعیتی - اقتصادی و زیربنایی تقسیم شده اند. یادآور می شود از آنجا که تحلیل مطالب و داده ها با دستکاری دشوار بوده، متناسب با نوع داده ها از نرم افزارهای GIS و SPSS برای تحلیل آنها استفاده شده است.

بحث و یافته ها

۱- بررسی کیفیت شاخص های فرهنگی اجتماعی

برای بررسی کیفیت شاخص های فرهنگی - اجتماعی در مراکز استان ها از ۱۲ شاخص ذیل استفاده شده است:

- ۰۱- نسبت دانشجو به کل جمعیت؛ ۰۲- نسبت دانشجوی مرد به جمعیت مرد؛ ۰۳- نسبت دانشجوی زن به جمعیت زن؛ ۰۴- نسبت جمعیت ازدواج کرده به جمعیت در سن ازدواج؛
- ۰۵- نسبت جمعیت ازدواج کرده مرد به جمعیت مرد در سن ازدواج؛ ۰۶- نسبت جمعیت ازدواج کرده زن به جمعیت زن در سن ازدواج؛ ۰۷- معکوس نسبت طلاق به کل ازدواج ها؛ ۰۸- معکوس نسبت طلاق زنان به کل زنان ازدواج کرده؛ ۰۹- معکوس نسبت طلاق مردان به کل مردان ازدواج کرده؛ ۱۰- نسبت زنان صاحب فرزند به کل زنان متاهل؛ ۱۱- نسبت زنان ازدواج کرده به کل زنان؛ ۱۲- نسبت زنان یک بار ازدواج کرده به کل زنان. نسبت هر یک از شاخص های فوق همراه

با شاخص مرکب محرومیت و شاخص مرکب کیفیت (شاخص توسعه یافتگی) برای هر یک از شهرها در جدول ۱ محاسبه و در نمودار شماره ۱ نمایش داده شده است.

جدول ۱: کیفیت شاخصهای فرهنگی - اجتماعی در جامعه آماری مورد مطالعه

(بر حسب داده های سال ۱۳۸۵ مرکز آمار ایران)

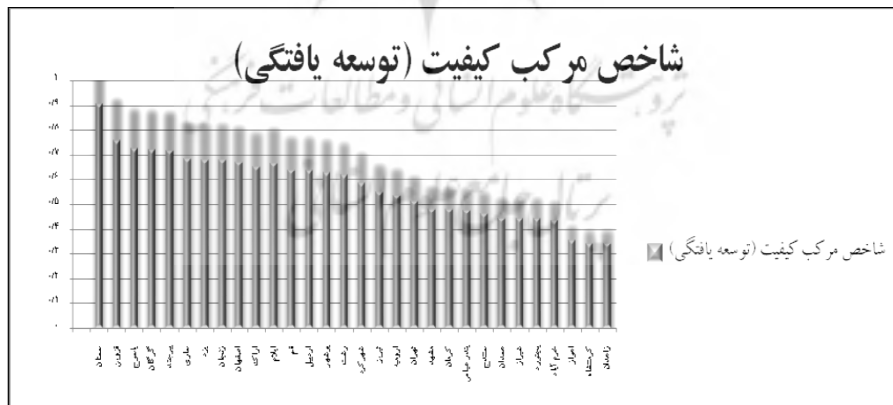
شاخص	نام شهر	کد	دانشه محرومیت	کد	دانشه محرومیت	کد	دانشه محرومیت	کد	دانشه محرومیت	کد	دانشه محرومیت	کد	دانشه محرومیت	کد	دانشه محرومیت
سمنان	۷.۵	۰.۲	۷.۶	۰.۲	۷.۳۴	۰.۲	۹۶.۶۸	۰.۲	۹۵.۹۲	۰	۹۷.۳۸	۰.۲	۹۹.۳۶	۰.۵	
قزوین	۶.۸۶	۰.۱۵	۴.۵۹	۰.۲	۵.۴۳	۰.۵۲	۹۴.۲۸	۰.۳۱	۹۱.۶۴	۰.۳۶	۹۶.۶۹	۰.۱۳	۹۹.۲۴	۰.۱۳	
یاسوج	۵.۵۶	۰.۴۶	۶.۲۶	۰.۱۵	۴.۸۳	۰.۶۷	۹۵.۲۶	۰.۱۸	۹۳.۵۱	۰.۲	۹۶.۸۴	۰.۱۰	۹۹.۴۴	۰.۰۶	
گرگان	۴.۷۶	۰.۶۵	۴.۲۶	۰.۶۲	۵.۲۶	۰.۳۶	۹۵.۱۱	۰.۲	۹۳.۸۵	۰.۱۷	۹۶.۲۳	۰.۲۳	۹۸.۹۷	۰.۳۱	
بیرجند	۷.۲۵	۰.۰۳	۷.۲۳	۰.۰۵	۷.۴۶	۰.۰۲	۹۴.۶۸	۰.۲۸	۹۲.۷۶	۰.۲۶	۹۶.۰۸	۰.۲۶	۹۹.۱	۰.۲۲	
ساری	۹.۱۴	۰.۶۱	۴.۹۹	۰.۵۷	۴.۸۳	۰.۶۷	۹۴.۷۱	۰.۲۵	۹۳.۱۳	۰.۲۳	۹۶.۱۷	۰.۲۷	۹۹.۱۷	۰.۱۸	
یزد	۶.۸۲	۰.۱۶	۶.۸۶	۰.۶۷	۶.۷۸	۰.۱۷	۹۴.۱۱	۰.۳۷	۹۱.۵۴	۰.۳۷	۹۶.۴۹	۰.۱۸	۹۸.۳۹	۰.۷	
زنجان	۵.۹۶	۰.۰۳	۵.۳۹	۰.۴۹	۶.۵۴	۰.۲۳	۹۳.۳۹	۰.۴۲	۹۰.۸۰	۰.۴۳	۹۵.۷۲	۰.۲۳	۹۹.۰۶	۰.۲۵	
اصفهان	۲۸/۵	۰.۵۲	۴.۶۹	۰.۶۴	۵.۹۱	۰.۳۹	۹۴.۷۱	۰.۲۵	۹۳.۰۵	۰.۲۴	۹۶.۲۳	۰.۲۳	۹۸.۹۴	۰.۲۳	
اراک	۵.۷۶	۰.۴۲	۵.۴۵	۰.۴۷	۶.۰۷	۰.۳۵	۹۲.۴۴	۰.۵۵	۹۴.۱۶	۰.۱۴	۹۶.۳۳	۰.۲۱	۹۸.۹۶	۰.۳۲	
ایلام	۶.۵	۰.۲۲	۵.۸۶	۰.۳۸	۷.۱۷	۰.۰۷	۹۴.۷۱	۰.۲۵	۹۳.۴۸	۰.۲	۹۵.۸۳	۰.۲۱	۹۹.۳	۰.۰۹	
قم	۶.۰۶	۰.۳۴	۷.۹۲	۰.۳۴	۴.۱۰	۰.۸۶	۹۳.۳۱	۰.۴۴	۹۲.۳۱	۰.۳۱	۹۴.۳۱	۰.۳۲	۹۸.۸۹	۰.۳۶	
اردبیل	۴.۳۵	۰.۷۵	۴.۰۶	۰.۷۲	۴.۶۷	۰.۷۱	۹۳.۸۷	۰.۳۷	۹۱.۸۷	۰.۳۴	۹۵.۶۶	۰.۳۴	۹۹.۳۵	۰.۱۲	
بوشهر	۵.۹۳	۰.۳۷	۵.۹۱	۰.۳۷	۵.۹۶	۰.۳۸	۹۵.۰۱	۰.۲۲	۹۳.۵۱	۰.۲	۹۳.۱۷	۰.۲	۹۸.۹۸	۰.۳	
رشت	۷۴/۴	۰.۶۶	۳.۶۲	۰.۸۸	۴.۷۰	۰.۷	۹۴.۶۲	۰.۲۷	۹۲.۴۷	۰.۲۹	۹۶.۶۰	۰.۱۵	۹۸.۹۲	۰.۲۴	
شهرکرد	۵.۳۶	۰.۵	۴.۵۴	۰.۶۷	۶.۱۹	۰.۲	۹۵.۲۵	۰.۱۸	۹۴.۱۱	۰.۱۵	۹۶.۲۵	۰.۲۲	۹۹.۳۳	۰.۵۸	
تبریز	۶۲/۴	۰.۵۲	۴.۷۵	۰.۶۳	۴.۴۸	۰.۷۶	۹۳.۸۸	۰.۴۶	۹۲.۳۸	۰.۳	۹۵.۲۵	۰.۴۳	۹۹.۱۳	۰.۲	
ارومیه	۳.۹۲	۰.۸۵	۴.۱۳	۰.۸۱	۳.۷	۰.۵۱	۹۳.۹۷	۰.۴۶	۹۲.۳۵	۰.۳	۹۵.۴۳	۰.۳۹	۹۸.۹۷	۰.۴۷	
تهران	۶.۲۵	۰.۳۹	۵.۸۶	۰.۲۹	۶.۶۶	۰.۲۰	۹۲.۷۶	۰.۵۱	۹۱.۳۳	۰.۳۹	۹۴.۱۱	۰.۳۶	۹۷.۹۳	۰.۹۹	
مشهد	۰.۷/۴	۰.۸۱	۳.۸۱	۰.۸۴	۴.۳۴	۰.۷۹	۹۴.۷۳	۰.۲۵	۹۱.۸۱	۰.۳۴	۹۵.۷۷	۰.۳۲	۹۸.۴۸	۰.۶۴	
کرمان	۶.۳۸	۰.۳۶	۵.۱۷	۰.۲۷	۶.۱۱	۰.۳۴	۹۳.۹۹	۰.۳۸	۹۲.۱۴	۰.۳۴	۹۶.۰۷	۰.۳۴	۹۸.۶۴	۰.۵۳	
بندرعباس	۳.۵	۰.۹۵	۳.۰۹	۰.۹۰	۳.۶۹	۰.۹۶	۹۳.۷۳	۰.۳۸	۹۲.۱۴	۰.۳۲	۹۵.۲۷	۰.۴۲	۹۸.۶۹	۰.۸۰	
سنندج	۳.۹۸	۰.۸۳	۳.۷۶	۰.۸۵	۴.۲۰	۰.۸۳	۹۰.۵۵	۰.۸۰	۸۸.۴۵	۰.۶۳	۹۲.۴۵	۰.۹۹	۹۸.۶۳	۰.۵۴	
همدان	۴.۸۴	۰.۶۳	۴.۲۲	۰.۷۴	۵.۵۱	۰.۸۳	۹۲.۴۴	۰.۵۵	۹۱.۱۴	۰.۴	۹۳.۶۰	۰.۷۶	۹۸.۶۵	۰.۵۶	
شیراز	۴.۴۲	۰.۶۲	۴.۱۴	۰.۷۰	۴.۷۱	۰.۷۰	۹۱.۱۴	۰.۷۲	۸۹.۰۵	۰.۵۸	۹۳.۰۳	۰.۸۸	۹۸.۶۴	۰.۵	
بجنورد	۳.۲۳	۰.۹۷	۳.۰۹	۰.۹۵	۳.۵۷	۰.۹۹	۹۲.۹۸	۰.۵۲	۹۰.۱۶	۰.۴۸	۹۵.۴۶	۰.۳۸	۹۹.۱۴	۰.۲	
خرم آباد	۴.۱۴	۰.۸	۳.۸۴	۰.۷۶	۴.۴۵	۰.۷۷	۹۰.۳۴	۰.۸۳	۸۷.۳۶	۰.۷۳	۹۳.۰۶	۰.۸۷	۹۹.۰۳	۰.۲۷	
اهواز	۴.۱۱	۰.۸	۳.۸۷	۰.۸۲	۵.۲	۰.۵۸	۹۰	۰.۸۸	۸۸.۳۲	۰.۶۴	۹۲.۵۴	۰.۹۸	۹۸.۹۵	۰.۳۲	
کرمانشاه	۳.۷۵	۰.۸۹	۳.۵	۰.۹۰	۴.۰۱	۰.۸۸	۹۲.۷۴	۰.۵۱	۸۹.۸۲	۰.۵۱	۹۵.۳۶	۰.۶۷	۹۸.۳۸	۰.۷	
زاهدان	۳/۴	۰.۷۶	۴.۱۶	۰.۷۶	۴.۴۵	۰.۷۷	۸۹.۰۹	۰.۹۹	۸۴.۱۶	۰.۹۹	۹۳.۵۴	۰.۷۷	۹۹	۰.۲۹	

ادامه جدول ۱

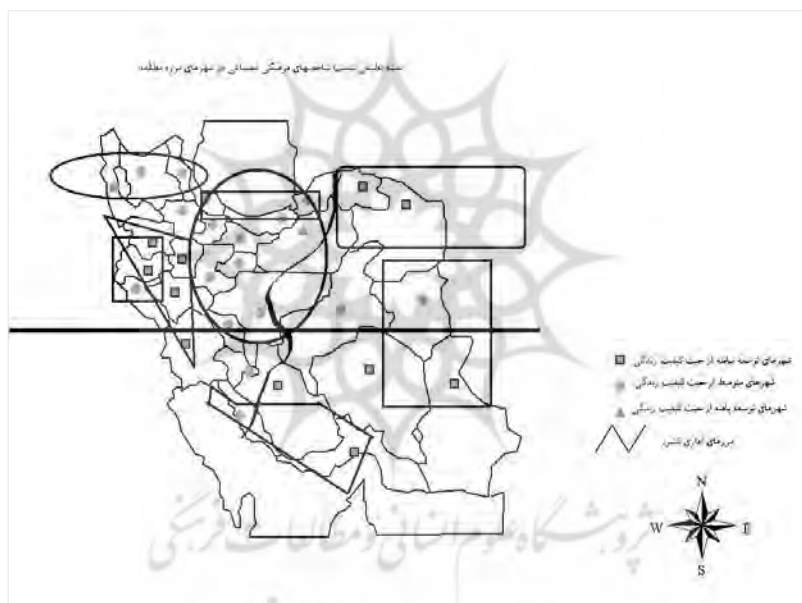
طبقه بندی شهرها	شاخص مرکب کیفیت (توسعه یافتگی)											
	شاخص مرکب کیفیت (توسعه یافتگی)	دائمه محرومیت	۰۱۰	دائمه محرومیت	۰۱۱	دائمه محرومیت	۰۱۰	دائمه محرومیت	۰۱۰	دائمه محرومیت	شاخص نام شهر	
شهرهای توسعه یافته از حیث کیفیت زندگی	۰.۹۰۴	۰.۰۳	۶۹.۱۸	۰.۳۵	۶۹.۵۹	۰.۱۵	۹۶.۹	۰.۳۱	۹۹.۱۵	۰.۱۰	سمنان	
شهرهای نیمه توسعه یافته از حیث کیفیت زندگی	۰.۷۵۸	۰.۰۳	۶۵.۴۶	۰.۵۵	۶۵.۲۷	۰.۱۵	۹۶.۹۱	۰.۲۴	۹۹.۰۶	۰.۴۳	قزوین	
	۰.۷۲۴	۰.۵۵	۶۲.۱۲	۰.۷۲	۶۱.۶۹	۰.۰۸	۹۷.۸۲	۰.۰۲	۹۹.۱۷	۰.۰۷	یاسوج	
	۰.۷۱۹	۰.۳۶	۶۶.۱۲	۰.۵۳	۶۵.۹۵	۰.۰۰۸	۹۸.۸	۰.۰۴	۹۹.۵۸	۰.۲۲	گرگان	
	۰.۷۱۷	۰.۵۹	۶۱.۴۸	۰.۷۴	۶۱.۰۹	۰.۹۹	۸۶.۹	۰.۴۱	۹۸.۹۱	۰.۳۲	بیرجند	
	۰.۶۸۲	۰.۱۷	۶۷.۳۹	۰.۴۶	۶۷.۰۷	۰.۰۵	۹۸.۱۷	۰.۱۱	۹۸.۹۵	۰.۲۴	ساری	
	۰.۶۷۸	۰.۰۷	۶۹.۹۳	۰.۳۹	۶۸.۶۱	۰.۶۸	۹۰.۶۵	۰.۱۸	۹۹.۲۳	۰.۱۰	یزد	
	۰.۶۷۷	۰.۴۷	۶۲.۱۹	۰.۶۶	۶۲.۹۵	۰.۴۴	۹۲.۵۷	۰.۳۷	۹۸.۸۴	۰.۳۱	زنجان	
	۰.۶۶۹	۰.۱۵	۶۷.۷۲	۰.۴۴	۶۷.۵۱	۰.۱۴	۹۷.۰۷	۰.۳۷	۹۸.۷۳	۰.۴۲	اصفهان	
	۰.۶۶۹	۰.۳۳	۶۵.۱۹	۰.۵۷	۶۴.۸	۰.۰۶	۹۸.۰۸	۰.۳۶	۹۸.۷۹	۰.۴۳	اراک	
	۰.۶۶۲	۰.۹۹	۵۵.۷۹	۰.۹۹	۵۵.۷	۰.۲۲	۹۶.۱۱	۰.۰۲	۹۹.۱۷	۰.۲۲	ایلام	
	۰.۶۳۸	۰.۱۷	۶۷.۴۱	۰.۰۴	۷۷.۱۶	۰.۰۶	۹۸.۰۱	۰.۴۱	۹۸.۶۳	۰.۴۳	قم	
	۰.۶۳۴	۰.۳۴	۶۵.۰۱	۰.۵۷	۶۴.۸۸	۰.۱۲	۹۶.۳۶	۰.۰۳	۹۹.۰۷	۰.۱۶	اردبیل	
	۰.۶۲۵	۰.۴۱	۶۴.۱۲	۰.۶۳	۶۳.۷۷	۰.۰۱	۹۸.۵۹	۰.۳۷	۹۸.۷۴	۰.۳۸	بوشهر	
	۰.۶۱۸	۰.۱۶	۶۷.۵۵	۰.۴۵	۶۷.۳۵	۰.۰۱	۹۸.۶۱	۰.۳۳	۹۸.۶۹	۰.۴۶	رشت	
	۰.۵۸۷	۰.۹۷	۵۶.۰۹	۰.۹۹	۵۵.۶۸	۰.۰۴	۹۸.۳۱	۰.۲۱	۹۹.۱۵	۰.۱۴	شهرکرد	
	۰.۵۴۶	۰.۴۴	۶۲.۶۹	۰.۶۶	۶۲.۳۴	۰.۲۵	۹۵.۷۱	۰.۰۳	۹۸.۹۲	۰.۰۶	نیریز	
	۰.۵۳۳	۰.۱۴	۶۸.۸۲	۰.۴۴	۶۷.۵۷	۰.۰۵	۹۲.۷۸	۰.۳۸	۹۸.۷۱	۰.۳۵	ارومیه	
	۰.۵۱	۰.۲۱	۶۶.۸۷	۰.۳۵	۶۹.۶۱	۰.۱۵	۹۶.۴۹	۰.۸۵	۹۷.۵۲	۰.۹۹	تهران	
	شهرهای توسعه نیافته از حیث کیفیت زندگی	۰.۴۸۰	۰.۱۶	۶۷.۶۳	۰.۴۵	۶۷.۳۹	۰.۴۶	۹۲.۳۹	۰.۶۸	۹۸	۰.۵۳	مشهد
		۰.۴۷۸	۰.۵۸	۶۱.۷	۰.۶۲	۶۱.۲۷	۰.۶۲	۹۶.۵۷	۰.۹۹	۹۷.۰۶	۰.۵۶	کرمان
۰.۴۷۲		۰.۴۵	۶۲.۴۶	۰.۶۵	۶۲.۹۹	۰.۱۶	۹۶.۸۵	۰.۱۴	۹۸.۳۵	۰.۹۹	بندرعباس	
۰.۴۶۱		۰.۱۱	۶۸.۳۷	۰.۴۲	۶۸.۱۰	۰.۰۷	۹۷.۹۳	۰.۴۶	۹۸.۵۱	۰.۷۲	سنندج	
۰.۴۴۳		۰.۳۳	۶۵.۱۹	۰.۵۷	۶۴.۹۱	۰.۱۸	۹۶.۵۵	۰.۴۹	۹۸.۴۴	۰.۶۴	همدان	
۰.۴۴۱		۰.۰۴	۶۴.۱۵	۰.۶۲	۶۳.۷۲	۰.۴۲	۹۱.۵۳	۰.۵۳	۹۸.۳۳	۰.۵۶	شیراز	
۰.۴۴۰		۰.۴۳	۶۳.۸۱	۰.۶۳	۶۳.۴۳	۰.۶۱	۹۱.۵	۰.۰۳	۹۸.۹۲	۰.۲۵	بجنورد	
۰.۴۳۳		۰.۸۲	۵۸.۳۳	۰.۹۰	۵۷.۸	۰.۱۵	۹۶.۹۷	۰.۳۳	۹۸.۸۵	۰.۳۹	خرم آباد	
۰.۳۵۳		۰.۷۳	۵۹.۵۴	۰.۸۴	۵۸.۹۶	۰.۴۲	۹۳.۷۸	۰.۳۸	۹۸.۷۱	۰.۳۸	اهواز	
۰.۳۴۱		۰.۵۶	۶۱.۹۸	۰.۷۱	۶۱.۷۸	۰.۱۳	۹۷.۳۴	۰.۵۷	۹۸.۲۳	۰.۸۸	کرمانشاه	
۰.۳۴۱		۰.۷۶	۵۹.۱۴	۰.۸۷	۵۸.۳۵	۰.۲۶	۹۵.۵۴	۰.۰۴	۹۸.۶۷	۰.۲۸	زاهدان	

مأخذ: یافته های تحقیق

نمودار ۱. کیفیت شاخص های فرهنگی - اجتماعی در مراکز استان های ایران

نتایج جدول و نمودار ۱ نشان می دهد که در میان مراکز استان های کشور تنها شهر سمنان از لحاظ کیفیت شاخص های فرهنگی - اجتماعی توانسته است در ردیف شهرهای با کیفیت خوب از لحاظ سطح زندگی قرار گیرد. ۱۱ شهر زاهدان، کرمانشاه، اهواز، خرم آباد، بجنورد، شیراز، همدان، سنندج، بندرعباس، کرمان و مشهد به ترتیب، توسعه نیافته ترین مراکز استان های کشور از لحاظ کیفیت شاخص های فرهنگی - اجتماعی بوده و در ردیف شهرهای با سطح کیفیت پایین قرار گرفته اند. کیفیت شاخص های فرهنگی - اجتماعی در سایر شهرهای مورد مطالعه، متوسط بوده است. البته در میان شهرهایی که از لحاظ کیفیت شاخص های فرهنگی - اجتماعی در طبقه متوسط قرار گرفته اند نیز تفاوت زیادی مشاهده می شود؛ چنانچه کیفیت شاخص های مورد مطالعه فرهنگی - اجتماعی در تهران تا حد زیادی از کیفیت این شاخص ها در شهر قزوین پایین تر است. نقشه شماره ۱ کیفیت شاخص های فرهنگی - اجتماعی در شهرهای مختلف کشور را نشان می دهد.

نقشه ۱ نشان می دهد که کیفیت شاخص های فرهنگی - اجتماعی در مناطق مختلف کشور متفاوت می باشد؛ چنانچه اگر با استفاده از خط فرضی روی نقشه، کشور به دو نیمه شمالی و

جنوبی تقسیم شود، حدود ۷۲ درصد از شهرهایی که در قسمت جنوب کشور قرار می‌گیرند، از لحاظ کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی ضعیف می‌باشند؛ در حالی که کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی در حدود ۷۰ درصد از شهرهایی که در نیمه شمالی کشور قرار می‌گیرند، متوسط و خوب می‌باشد. نکته قابل توجه آن است که تنها شهری (شهر سمنان) که از لحاظ کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی در ردیف شهرهای توسعه یافته قرار دارد، در شمال خط قرار گرفته است.

علاوه بر متفاوت بودن شهرهای نیمه شمالی با شهرهای نیمه جنوبی کشور، بین شهرهای نیمه شرقی و غربی کشور نیز از لحاظ کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد. اگر با استفاده از علامت S کشیده روی نقشه، کشور به دو نیمه شرقی و غربی تقسیم شود، کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی در حدود ۷۵ درصد از شهرهایی که در شرق کشور قرار دارند، ضعیف می‌باشد؛ در حالی که کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی تنها در حدود ۲۳ درصد از شهرهایی که در غرب کشور قرار می‌گیرند، ضعیف بوده (نگاه شود به شکل مثلث کوچک روی نقشه) و سایر شهرها در رده شهرهای با کیفیت متوسط قرار می‌گیرند. ضمن آنکه تنها شهری که از لحاظ کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی در ردیف شهرهای توسعه یافته قرار گرفته است، در غرب خط فرضی قرار می‌گیرد.

علاوه بر متفاوت بودن شرق با غرب و جنوب با شمال کشور، ناهمگونی در کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی در سطح مناطق مختلف کشور نیز کاملاً نمایان است؛ چنانچه ۶ شهر از شهرهایی که در میان ۱۰ شهر اول کشور از لحاظ کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی قرار دارند، در داخل دایره فرضی قرار می‌گیرند که مناطق مرکزی و شمالی کشور را پوشش می‌دهد. این در حالی است که ۱۰۰ درصد شهرهایی که مرکز استان‌های مرزی شمال شرق (شکل مستطیل بزرگ روی نقشه) و ۵۰ درصد از شهرهایی که مرکز استان‌های مرزی شرق (شکل مربع بزرگ روی نقشه) و جنوب (شکل چند ضلعی روی نقشه) کشور و ۶۷ درصد از شهرهایی که مرکز استان‌های غربی کشور (شکل مربع کوچک روی نقشه) قرار دارند، از لحاظ کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی در رده شهرهای توسعه نیافته قرار گرفته‌اند. اما در مقابل کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی در ۱۰۰ درصد از شهرهایی که مرکز استان‌های شمالی (شکل مستطیل کوچک روی نقشه) و شمال غربی (شکل بیضی روی نقشه) کشور هستند، متوسط می‌باشد.

نتیجه آنکه کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی در شهرهای واقع در مرکز، شمال و شمال غرب کشور بسیار مناسب‌تر از کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی در شرق و جنوب کشور مخصوصاً مراکز استان‌های مرزی شمال شرق، شرق و جنوب کشور می‌باشد.

علاوه بر متفاوت بودن کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی در مناطق مختلف کشور، کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی در شهرهایی که در ارتفاع متفاوتی از سطح دریا قرار دارند نیز ناهمگون است؛ چنانچه اگر شهرهای مورد مطالعه را از نظر متوسط اختلاف از سطح دریا در ۶ دسته شهرهای زیر ۱۰۰ متر (شامل شهرهای اهواز، بندر عباس، بوشهر و رشت)، شهرهای ۱۰۰ تا ۴۰۰ متر (شامل شهرهای ساری و گرگان)، شهرهای ۴۰۰ تا ۱۲۰۰ متر (شامل شهرهای بجنورد، سمنان، مشهد، قم و خرم آباد)، شهرهای ۱۲۰۰ تا ۱۶۰۰ متر (شامل شهرهای اصفهان، اردبیل، ارومیه، بیرجند، تهران، زاهدان، سنندج، همدان، اراک، کرمانشاه، تبریز، شیراز، قزوین، یزد و ایلام)، شهرهای ۱۶۰۰ تا ۲۰۰۰ متر (شامل شهرهای زنجان و کرمان) و شهرهای بیش از ۲۰۰۰ متر شامل شهرهای یاسوج و شهرکرد تقسیم شوند، کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی در ۵۰ درصد از شهرهای واقع در دسته زیر ۱۰۰ متر و بین ۱۶۰۰ و ۲۰۰۰ متر اختلاف از سطح دریا و ۶۰ درصد از شهرهای واقع در دسته ۴۰۰ تا ۱۲۰۰ متر اختلاف از سطح دریا پایین می باشد؛ در حالی که کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی مورد مطالعه در ۱۰۰ درصد از شهرهای بین ۱۰۰ تا ۴۰۰ متر اختلاف از سطح دریا و ۶۷ درصد از شهرهایی که ارتفاع از سطح دریا آنها میان ۱۲۰۰ تا ۱۶۰۰ متر می باشد، متوسط است.

نتیجه آنکه کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی در جامعه آماری مورد مطالعه در شهرهای واقع در ارتفاع ۱۰۰ تا ۴۰۰ متر از سطح دریا بالاتر و در شهرهای واقع در ارتفاع ۴۰۰ تا ۱۲۰۰ متر از سطح دریا (به استثنای سمنان) پایین تر از سایر شهرها است.

با نگاهی به جمعیت شهرهای مورد مطالعه نیز مشخص می شود که درجه توسعه یافتگی شاخص های فرهنگی- اجتماعی شهرهای واقع در طبقات گوناگون جمعیتی نیز بسیار متفاوت است؛ چنانچه اگر شهرهای مورد مطالعه به ۵ طبقه ۵۰ تا ۱۰۰ هزار نفری (در این تحقیق تنها شهر یاسوج در این طبقه قرار می گیرد)، ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفری (در این تحقیق شهرهای بجنورد، بیرجند، سمنان، بوشهر، ایلام و شهرکرد در این طبقه قرار می گیرند)، ۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار نفری (در این تحقیق شهرهای کرمان، همدان، اراک، یزد، اردبیل، بندرعباس، قزوین، خرم آباد، سنندج، زنجان، گرگان و ساری در این طبقه قرار می گیرند)، ۵۰۰ هزار تا یک میلیون نفری (در این تحقیق شهرهای اهواز، قم، کرمانشاه، ارومیه، زاهدان و رشت در این طبقه قرار می گیرند) و شهرهای بیش از یک میلیون نفر (در این تحقیق شهرهای شیراز، تبریز، اصفهان، مشهد و تهران در این طبقه قرار می گیرند) تقسیم شوند، کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی در ۱۰۰ درصد شهرهای ۵۰ تا ۱۰۰ هزار نفری متوسط، در ۶۸ درصد از شهرهای ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفری متوسط، در ۱۶ درصد خوب و در ۱۶ درصد دیگر ضعیف، در ۵۰ درصد از شهرهایی که در طبقه ۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار نفری

قرار دارند، پایین و در ۵۰ درصد باقی مانده متوسط، در ۵۰ درصد از شهرهای طبقه ۵۰۰ هزار تا یک میلیون نفری پایین و در ۵۰ درصد دیگر متوسط و در نهایت، در ۴۰ درصد از شهرهای بیش از یک میلیون نفری پایین و در ۶۰ درصد دیگر، متوسط می باشد.

نتیجه آنکه کیفیت شاخص های فرهنگی - اجتماعی در جامعه آماری مورد مطالعه در طبقات جمعیتی ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفری، بهتر و در طبقه شهرهای بیش از ۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار نفری و ۵۰۰ تا یک میلیون نفری، پایین می باشد.

۲- بررسی کیفیت شاخص های جمعیتی - اقتصادی

برای بررسی کیفیت شاخص های جمعیتی - اقتصادی از ۱۲ شاخص ذیل استفاده شده است:

۰۰۱- نسبت جمعیت فعال به کل جمعیت؛ ۰۰۲- نسبت جمعیت شاغل به جمعیت فعال؛

۰۰۳- نسبت جمعیت محصل به جمعیت غیر فعال؛ ۰۰۴- نسبت جمعیت فعال مرد به کل جمعیت؛

۰۰۵- نسبت جمعیت شاغل مرد به جمعیت فعال مرد؛ ۰۰۶- نسبت جمعیت محصل مرد به جمعیت غیر فعال مرد؛

۰۰۷- نسبت جمعیت فعال زن به کل جمعیت زن؛ ۰۰۸- نسبت جمعیت شاغل زن به جمعیت فعال زن؛

۰۰۹- نسبت جمعیت محصل زن به جمعیت غیر فعال زن؛

۰۱۰- نسبت شاغلان باسواد به کل شاغلان؛ ۰۰۱۱- نسبت شاغلان با سواد مرد به کل شاغلان مرد؛

۰۰۱۲- نسبت شاغلان با سواد زن به کل شاغلان زن. نسبت هر یک از شاخص های فوق همراه با شاخص مرکب محرومیت و شاخص مرکب کیفیت (شاخص توسعه یافتگی) برای هر یک از شهرها در جدول ۲ محاسبه و در نمودار شماره ۲ نمایش داده شده است.

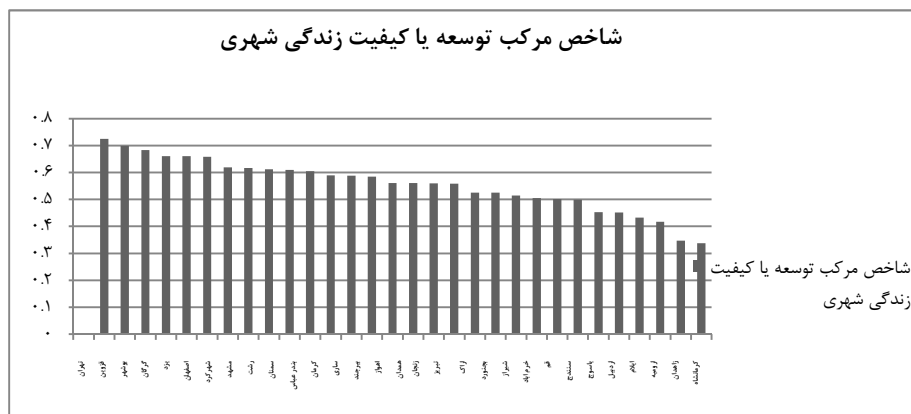
ادامه جدول ۲

طبقه بندی شهرهای	شاخص مرکب توسعه یا کیفیت زندگی شهری	دانشه محرومیت		دانشه محرومیت		دانشه محرومیت		دانشه محرومیت		دانشه محرومیت		شاخص نام شهر
		کد ۰۰۱	کد ۰۰۲	کد ۰۰۱	کد ۰۰۲	کد ۰۰۱	کد ۰۰۲	کد ۰۰۱	کد ۰۰۲	کد ۰۰۱	کد ۰۰۲	
شهرهای توسعه یافته از حیث کیفیت زندگی	۰.۷۲۵	۰.۰۱	۹۸.۸۷	۰.۰۱	۹۶.۳۲	۰.۰۱	۹۶.۷۵	۰.۸۵	۲۶.۹۸	۰.۰۷	۸۵.۹۷	تهران
	۰.۶۹۸	۰.۱۱	۹۶.۲	۰.۲۱	۹۱.۸۵	۰.۲۱	۹۲.۴۳	۰.۵۶	۲۲.۵۵	۰.۳	۷۵.۹۱	قزوین
	۰.۶۸۳	۰.۰۲	۹۸.۳	۰.۰۵	۹۵.۲۲	۰.۰۵	۹۵.۶۲	۰.۶۱	۳۱.۵۲	۰.۱۷	۸۱.۷۱	بوشهر
	۰.۶۶۱	۰.۴۹	۸۷	۰.۲۸	۹۰.۵	۰.۲۳	۸۹.۸۸	۰.۶۸	۳۰.۱۴	۰.۲۲	۷۹.۵	گرگان
	۰.۶۶	۰.۰۹	۹۶.۵۲	۰.۱۲	۹۴.۱۱	۰.۱۱	۹۴.۴۴	۰.۷۳	۲۹.۲	۰.۰۲	۸۸.۴۳	یزد
	۰.۶۵۸	۰.۱۵	۹۵.۲	۰.۱۷	۹۳.۶۸	۰.۱۸	۹۳	۰.۸۰	۲۷.۹	۰.۱۸	۸۱.۲۳	اصفهان
	۰.۶۱۹	۰.۲۱	۹۱.۴۴	۰.۲۳	۹۰.۸۷	۰.۲۸	۹۰.۹۸	۰.۴۸	۳۴.۱۵	۰.۳۹	۷۲.۱۷	شهرکرد
	۰.۶۱۶	۰.۱۸	۹۲	۰.۱۷	۹۳.۵۶	۰.۱۶	۹۳.۳۵	۰.۸۲	۲۷.۳۶	۰.۰۸	۸۵.۷۷	مشهد
	۰.۶۱۲	۰.۳۱	۹۱.۴۲	۰.۲۵	۹۱	۰.۲۷	۹۱.۱۲	۰.۸۲	۲۷.۴۶	۰.۴۶	۶۹.۱۲	رشت
	۰.۶۱	۰.۲۳	۹۷.۷۲	۰.۱۹	۹۴.۳	۰.۱۹	۹۴.۷۶	۰.۷۹	۲۸	۰.۰۲	۸۹.۴۲	سمنان
	۰.۶۰۵	۰.۳۱	۹۱.۲۲	۰.۲۵	۹۱.۱	۰.۲۷	۹۱.۱۳	۰.۶۶	۳۰.۵۸	۰.۱۸	۸۱.۱۶	بندرعباس
	۰.۵۸۹	۰.۱۸	۹۴.۳۴	۰.۱۹	۹۰.۶۹	۰.۲۶	۹۱.۲۸	۰.۵۸	۳۱.۹۸	۰.۳۵	۷۳.۶۶	کرمان
	۰.۵۸۸	۰.۳۹	۸۹.۳۴	۰.۲۱	۸۹.۹۳	۰.۳۴	۸۹.۸۴	۰.۶۸	۳۰.۲۵	۰.۲	۸۰.۵۵	ساری
	۰.۵۸۴	۰.۴۱	۸۶.۸۲	۰.۳۳	۸۹.۴۴	۰.۳۸	۸۸.۹۹	۰.۲۱	۲۹.۳۲	۰.۴۸	۶۸	بیرجند
	۰.۵۶۱	۰.۱۳	۹۵.۸۷	۰.۱۸	۹۰.۵۲	۰.۱۹	۹۱	۰.۲۷	۲۶.۹۸	۰.۳۷	۷۲.۸۴	اهواز
	۰.۵۶۱	۰.۱۵	۹۵.۱۳	۰.۲۵	۸۹.۴۸	۰.۳۱	۹۰.۱۳	۰.۷۱	۲۹.۵۱	۰.۲۲	۷۹.۵۹	همدان
	۰.۵۶۰	۰.۴۲	۸۸.۵۴	۰.۴۶	۸۷.۱۵	۰.۴۶	۸۷.۴۱	۰.۵۶	۲۲.۵۵	۰.۳۰	۷۵.۹۱	زنجان
	۰.۵۵۸	۰.۱۹	۸۶.۸۲	۰.۲۱	۸۹.۴۹	۰.۲۷	۸۸.۹۹	۰.۹۹	۲۴	۰.۲۳	۷۴.۷	تبریز
	۰.۵۲۵	۰.۹۹	۷۴.۹۱	۰.۲۹	۸۸.۱۸	۰.۴۸	۸۶.۷۸	۰.۶۱	۳۰.۵۸	۰.۲۸	۷۶.۹۵	اراک
	۰.۵۲۵	۰.۵	۸۶.۸۲	۰.۶۹	۸۳.۹	۰.۶۶	۸۱.۱۹	۰.۵۴	۲۲.۸۱	۰.۰۹	۸۵.۱۸	بجنورد
۰.۵۱۵	۰.۰۹	۹۶.۶۸	۰.۱۹	۹۲.۳۹	۰.۱۸	۹۲.۹۲	۰.۷۸	۲۸.۳۱	۰.۲۸	۷۶.۷۹	شیراز	
۰.۵۰۵	۰.۵۲	۸۶.۴۱	۰.۵۲	۸۵.۵۲	۰.۵۱	۹۰.۹۸	۰.۴۲	۳۵	۰.۴۶	۴۵.۴۱	خرم اباد	
۰.۵۰۱	۰.۲۸	۹۱.۹۵	۰.۳۴	۸۹.۷۵	۰.۲۳	۸۹.۹۸	۰.۸۲	۲۷.۲۳	۰.۸	۸۵.۹۷	قم	
شهرهای توسعه نیافته از حیث کیفیت زندگی	۰.۴۹۹	۰.۱۲	۹۵.۸۵	۰.۱۳	۸۶.۴۵	۰.۱۳	۸۷.۳۷	۰.۷۳	۲۹.۱۷	۰.۶۷	۵۹.۷۳	سنندج
	۰.۴۵۳	۰.۶۶	۸۳	۰.۵۵	۸۴.۹۹	۰.۵۹	۸۴.۷۳	۰.۶۸	۴۳.۴۸	۰.۵	۶۷	یاسوج
	۰.۴۵۱	۰.۹۷	۷۵.۴۴	۰.۳۹	۸۸.۲۲	۰.۵۱	۸۶.۲۵	۰.۸۰	۲۷.۹	۰.۱۸	۸۱.۲۳	اردبیل
	۰.۴۲۳	۰.۲۷	۹۲.۳۵	۰.۳۸	۸۸.۷۷	۰.۲۷	۸۹.۲۴	۰.۲۷	۲۸	۰.۰۹	۴۹.۴۹	ایلام
	۰.۴۱۷	۰.۶۶	۸۲.۹۲	۰.۵	۸۶	۰.۵۴	۸۵.۷	۰.۹۳	۲۵.۳۶	۰.۵۳	۶۵.۸۲	ارومیه
	۰.۳۴۷	۰.۷۳	۸۱.۳۶	۰.۸۷	۷۵.۷۵	۰.۷۹	۷۶.۴۵	۰.۸۴	۲۷.۱۳	۰.۵	۶۷.۲۱	زاهدان
	۰.۳۳۷	۰.۴۰	۸۸	۰.۴۱	۸۸	۰.۴	۸۸.۴۷	۰.۸	۲۷.۹۲	۰.۸۳	۵۲.۵۷	کرمانشاه

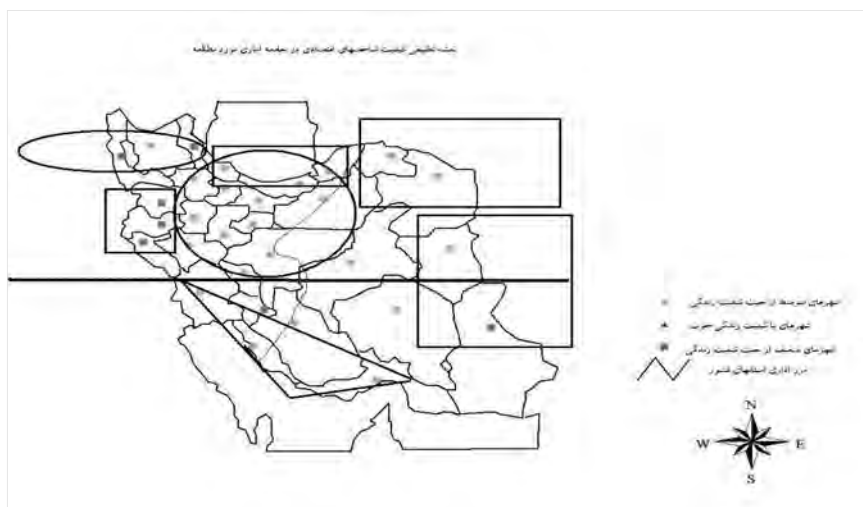
مأخذ: یافته های تحقیق

پرتال جامع علوم انسانی

نمودار شماره ۲: کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در مراکز استان های ایران

نتایج جدول و نمودار ۲ نشان می دهد که هیچکدام از مراکز استان های کشور از لحاظ کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی نتوانسته اند در ردیف شهرهای با کیفیت خوب از لحاظ سطح زندگی قرار گیرند. ۷ شهر کرمانشاه، زاهدان، ارومیه، ایلام، اردبیل، یاسوج و سنندج به ترتیب، توسعه نیافته ترین مراکز استان های کشور از لحاظ کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی بوده و در ردیف شهرهای با سطح کیفیت پایین قرار گرفته اند. کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در سایر شهرهای مورد مطالعه، متوسط بوده است. البته در میان شهرهایی که از لحاظ کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در طبقه متوسط قرار گرفته اند نیز تفاوت زیادی مشاهده می شود؛ چنانچه کیفیت شاخص های مورد مطالعه جمعیتی- اقتصادی در شهر قم از کیفیت این شاخص ها در شهر تهران، خیلی پایین تر است. دیگر نکته قابل توجه در جدول، آن است که رقم متوسط کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی تهران ۰/۷۲۵ می باشد که بالاترین رقم را در میان شهرهای مورد مطالعه دارا است؛ در حالی که متوسط رقم شاخص فرهنگی- اجتماعی برای شهر تهران ۰/۵۱ به دست آمد که مقدار بسیار کمی می باشد. نقشه شماره ۲ کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در شهرهای مختلف کشور را نشان می دهد.

نقشه ۲. کیفیت شاخص‌های جمعیتی-اقتصادی در شهرهای مختلف کشور

نقشه ۲ نشان می‌دهد که کیفیت شاخص‌های جمعیتی-اقتصادی در مناطق مختلف کشور بسیار همگون تر از کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی است؛ چنانچه اگر با استفاده از خط فرضی روی نقشه، کشور به دو نیمه شمالی و جنوبی تقسیم شود، حدود ۷۲ درصد از شهرهایی که در قسمت جنوب کشور قرار می‌گیرند و حدود ۷۸ درصد از شهرهایی که در نیمه شمالی کشور قرار می‌گیرند، از لحاظ کیفیت شاخص‌های جمعیتی-اقتصادی در ردیف شهرهای متوسط قرار می‌گیرند.

علاوه بر همگونی نسبی شهرهای نیمه شمالی با شهرهای نیمه جنوبی کشور، بین شهرهای نیمه شرقی و غربی کشور نیز از لحاظ کیفیت شاخص‌های جمعیتی-اقتصادی، همگونی نسبی وجود دارد؛ چنانچه اگر با استفاده از علامت S کشیده روی نقشه، کشور به دو نیمه شرقی و غربی تقسیم شود، کیفیت شاخص‌های جمعیتی-اقتصادی در حدود ۸۸ درصد از شهرهایی که در شرق کشور قرار دارند و ۷۲ درصد از شاخص‌هایی که در غرب کشور قرار دارند، متوسط می‌باشد.

برخلاف همگونی شاخص‌های جمعیتی-اقتصادی در شرق با غرب و جنوب با شمال کشور، ناهمگونی در کیفیت شاخص‌های جمعیتی-اقتصادی در سطح مناطق مختلف کشور کاملاً نمایان است؛ چنانچه ۷ شهر (۷۰ درصد) از شهرهایی که در میان ۱۰ شهر اول کشور از لحاظ کیفیت

شاخص های جمعیتی- اقتصادی قرار دارند، داخل دایره فرضی قرار می گیرند که مناطق مرکزی و شمالی کشور را پوشش می دهد.

کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در ۱۰۰ درصد شهرهایی که مرکز استان های مرزی شمال شرق (شکل مستطیل بزرگ روی نقشه) و ۵۰ درصد از شهرهایی که مرکز استان های مرزی شرق (شکل مربع بزرگ روی نقشه) و ۱۰۰ درصد شهرهایی که مراکز استان های جنوبی و جنوب غرب (شکل چند ضلعی روی نقشه) و ۱۰۰ درصد شهرهای شمالی (شکل مستطیل کوچک روی نقشه) کشور هستند، متوسط می باشد؛ در حالی که کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در ۶۷ درصد از شهرهایی که مرکز استان های شمال غربی کشور (شکل بیضی روی نقشه) و ۱۰۰ درصد از شهرهایی که مراکز استان های غربی (شکل مربع کوچک روی نقشه) کشور هستند، ضعیف می باشد.

علاوه بر متفاوت بودن کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی در مناطق مختلف کشور، کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی در شهرهایی که در ارتفاع متفاوتی از سطح دریا قرار دارند نیز ناهمگون است؛ چنانچه کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در ۱۰۰ درصد از شهرهای واقع در دسته زیر ۱۰۰ متر اختلاف از سطح دریا، بین ۱۰۰ تا ۴۰۰ متر اختلاف از سطح دریا، بین ۴۰۰ تا ۱۲۰۰ متر اختلاف از سطح دریا و بین ۱۶۰۰ تا ۲۰۰۰ متر از سطح دریا، متوسط است؛ در حالی که کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی مورد مطالعه در ۶۶ درصد از شهرهای بین ۱۲۰۰ تا ۱۶۰۰ متر اختلاف از سطح دریا و ۵۰ درصد از شهرهای که ارتفاع آنها از سطح دریا بیش از ۲۰۰۰ متر می باشد، متوسط است.

نتیجه آنکه کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی در جامعه آماری مورد مطالعه در شهرهای واقع در ارتفاع زیر ۱۰۰ متر و ۱۰۰ تا ۴۰۰ متر از سطح دریا، بالاتر و در شهرهای واقع در ارتفاع بیش از ۲۰۰۰ متر از سطح دریا و ۱۲۰۰ تا ۱۶۰۰ متر از سطح دریا، پایین تر از سایر شهرها است. با نگاهی به جمعیت شهرهای مورد مطالعه نیز مشخص می شود که کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در طبقات گوناگون جمعیتی نیز بسیار ناهمگون است؛ چنانچه کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در ۱۰۰ درصد شهرهای ۵۰ تا ۱۰۰ هزار نفری ضعیف، در ۱۰۰ درصد از شهرهای ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفری متوسط، در ۱۶ درصد از شهرهایی ۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار نفری پایین و در ۸۴ درصد باقی مانده متوسط، در ۵۰ درصد از شهرهای طبقه ۵۰۰ هزار تا یک میلیون نفری پایین و در ۵۰ درصد دیگر متوسط و در نهایت، در ۱۰۰ درصد از شهرهای بیش از یک میلیون نفر متوسط می باشد. نتیجه آنکه کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در جامعه آماری مورد

مطالعه در طبقات جمعیتی ۵۰ تا ۱۰۰ هزار نفری، پایین و در طبقه شهرهای بیش از یک میلیون نفر، مناسب تر می باشد.

۳- بررسی کیفیت شاخص های زیربنایی

برای بررسی کیفیت شاخص های زیربنایی از ۱۲ شاخص ذیل استفاده شده است:

۰۰۰۱- نسبت خانه های مسکونی معمولی به کل خانه ها؛ ۰۰۰۲- نسبت خانه هایی که از شبکه آب لوله کشی استفاده می کنند به کل خانه ها؛ ۰۰۰۳- نسبت خانه های اسکلت فلزی به کل خانه ها؛ ۰۰۰۴- نسبت خانه هایی اسکلت بتن آرمه به کل خانه ها؛ ۰۰۰۵- نسبت خانه هایی که در ۳۰ سال اخیر ساخته شده اند به کل خانه ها؛ ۰۰۰۶- نسبت خانه های بیش از ۵۰ متر به کل خانه ها؛ ۰۰۰۷- نسبت خانه هایی که یک خانوار در آن ساکن است به کل خانه ها؛ ۰۰۰۸- نسبت خانه هایی که از سیستم برق رسانی عمومی استفاده می کنند به کل خانه ها؛ ۰۰۰۹- نسبت خانه هایی که از تلفن ثابت استفاده می کنند به کل خانه ها؛ ۰۰۰۱۰- نسبت خانه هایی که از شبکه گاز رسانی عمومی استفاده می کنند به کل خانه ها؛ ۰۰۰۱۱- نسبت خانه های دارای آشپزخانه به کل خانه ها؛ ۰۰۰۱۲- نسبت خانه های دارای حمام به کل خانه ها. نسبت هر یک از شاخص های فوق همراه با شاخص مرکب محرومیت و شاخص مرکب کیفیت (شاخص توسعه یافتگی) برای هریک از شهرها در جدول ۳ محاسبه و در نمودار شماره ۳ نمایش داده شده است.

مطالعه جدول و نمودار ۳ نشان می دهد که دو شهر اصفهان و اراک، از لحاظ کیفیت شاخص های زیر بنایی در ردیف شهرهای با کیفیت خوب از لحاظ سطح زندگی قرار گرفته اند. ۳ شهر زاهدان، بیرجند و بجنورد، به ترتیب توسعه نیافته ترین شهرهای مورد مطالعه از لحاظ کیفیت شاخص های زیر بنایی بوده و در ردیف شهرهای با سطح کیفیت پایین قرار گرفته اند. کیفیت شاخص های زیر بنایی در سایر شهرهای مورد مطالعه، متوسط بوده است. البته در میان شهرهایی که از لحاظ کیفیت شاخص های زیر بنایی در طبقه متوسط قرار گرفته اند نیز تفاوت زیادی مشاهده می شود، چنانچه کیفیت شاخص های زیر بنایی مورد مطالعه در شهر بندر عباس ۷۴ درصد کیفیت این شاخص ها در شهر همدان است.

جدول ۳: کیفیت شاخصهای زیر بنایی در جامعه آماری مود مطالعه

(بر حسب داده های سال ۱۳۸۵ مرکز آمار ایران)

نام شهر	شاخص	کد...۱	دامنه محرومیت	کد...۲	دامنه محرومیت	کد...۳	دامنه محرومیت	کد...۴	دامنه محرومیت	کد...۵	دامنه محرومیت	کد...۶	دامنه محرومیت	کد...۷	دامنه محرومیت
اراک	۹۹.۹۷	۰.۰۶	۹۰.۷۸	۰.۲۳	۵۲.۶۲	۰.۲۱	۳۸.۱۹	۰.۰۱	۹۲.۵۹	۰.۳۲	۹۵.۱۲	۰.۰۵	۹۶.۸۶	۰.۰۲	
اصفهان	۹۹.۸۸	۰.۳۷	۹۹.۸۹	۰.۰۱	۳۴	۰.۵۸	۳۰.۲۳	۰.۲۲	۸۸.۹۲	۰.۵۵	۹۴.۶۶	۰.۰۷	۹۵.۱۲	۰.۰۸	
همدان	۹۹.۹۹	۰.۰۲	۹۱.۸۷	۰.۰۵	۳۳.۳۶	۰.۵۹	۳	۰.۹۸	۹۱.۹۹	۰.۳۶	۹۲	۰.۱۷	۹۲.۴۹	۰.۱۴	
تبریز	۹۷/۹۹	۰.۰۶	۹۷.۶۵	۰.۰۵	۴۶.۷۹	۰.۲۳	۲۹.۱۶	۰.۳۵	۸۶.۶۹	۰.۶۹	۸۱.۶۸	۰.۵۷	۹۰.۶۲	۰.۱۹	
گرگان	۹۹.۹۷	۰.۰۶	۹۸	۰.۰۴	۲۴	۰.۷۷	۲۰.۵	۰.۴۹	۹۲.۸۲	۰.۳	۹۰.۳۲	۰.۲۴	۹۲.۹۵	۰.۱۳	
قم	۹۹.۹۸	۰.۰۲	۸۹	۰.۲۷	۳۶.۱۴	۰.۵۳	۳.۸	۰.۹۶	۹۱	۰.۴۱	۸۷.۹۲	۰.۳۳	۹۶.۵۷	۰.۰۴	
یزد	۹۹.۹۹	۰.۰۳	۹۵.۳۲	۰.۱۱	۵۱.۴۸	۰.۲۴	۳.۲۳	۰.۹۷	۸۶.۹۳	۰.۶۸	۹۶.۵۴	۰.۰۱	۹۸.۲۶	۰.۰۱	
قزوین	۹۹.۹۵	۰.۱۲	۹۹	۰.۰۲	۵۵	۰.۱۶	۳.۵۸	۰.۹۶	۹۰.۴۱	۰.۴۵	۸۵.۱۳	۰.۴۲	۹۵.۹۵	۰.۰۵	
اردبیل	۹۹.۹۸	۰.۰۲	۹۳.۲۶	۰.۱۶	۴۶.۷۸	۰.۲۳	۸.۶	۰.۸۲	۹۲.۵۸	۰.۳۲	۸۷.۱۱	۰.۳۶	۸۹.۱۴	۰.۲۳	
اهواز	۹۹.۹۲	۰.۲۴	۹۲.۹۵	۰.۱۷	۲۳.۷۷	۰.۷۸	۱۲.۶۹	۰.۷۱	۹۰.۵۵	۰.۴۵	۹۲.۷۶	۰.۱۴	۹۲.۶۶	۰.۱۴	
زنجان	۹۹.۹۶	۰.۰۱	۹۸.۴۸	۰.۰۳	۳۰.۸۹	۰.۵۴	۶.۸۱	۰.۶۸	۸۹.۷	۰.۵۲	۹۱.۴۷	۰.۵۵	۸۷.۲۶	۰.۰۲	
ساری	۹۹.۹۹	۰.۰۳	۹۱.۷۷	۰.۰۲	۲۹.۷۹	۰.۶۶	۳۲	۰.۱۷	۹۲.۶۸	۰.۳۱	۷۰.۵	۰.۹۹	۹۴.۶۶	۰.۰۷	
شیراز	۹۹.۹۸	۰.۳۷	۹۷.۸	۰.۰۱	۱۹.۲	۰.۸۶	۱۸.۷۳	۰.۵۴	۸۶.۲۴	۰.۷۲	۹۳.۵۳	۰.۱۱	۸۷.۲۶	۰.۲۸	
کرمان	۹۹.۹۷	۰.۰۶	۹۶.۸۶	۰.۰۷	۲۸.۹۵	۰.۶۷	۱۱	۰.۷۶	۸۸.۸۵	۰.۵۵	۸۸.۳۲	۰.۰۱	۹۱	۰.۱۸	
شهرکرد	۹۹.۹۹	۰.۰۳	۹۹.۳۳	۰.۰۱	۲۰.۷۷	۰.۸۳	۱۲	۰.۷۳	۹۰.۳۳	۰.۵۲	۹۶.۶	۰.۰۱	۸۸.۴۱	۰.۲۵	
تهران	۹۹.۷	۰.۹۶	۹۵.۸۶	۰.۰۱	۶۳.۷۵	۰.۹۹	۱۸.۷۹	۰.۰۵	۸۵.۱۱	۰.۷۹	۸۳.۹۶	۰.۴۸	۹۸.۲۸	۰.۱۶	
سندج	۹۹.۹۹	۰.۰۲	۹۹.۳۶	۰.۰۱	۳۸.۲۹	۰.۴۹	۳	۰.۹۸	۸۸.۵۸	۰.۵۷	۸۱.۷۵	۰.۵۶	۸۱.۳۷	۰.۴۳	
یاسوج	۹۹.۹۶	۰.۰۱	۹۸.۱۳	۰.۰۴	۴۵.۲۲	۰.۳۶	۸.۲۱	۰.۸۳	۹۷.۶۶	۰.۰۱	۹۴.۹۵	۰.۱۸	۹۱.۴۹	۰.۱۵	
رشت	۹۹.۹۷	۰.۰۶	۷۱.۷۳	۰.۰۷	۳۴.۱۵	۰.۵۷	۱۳.۹۶	۰.۶۷	۹۲.۶۳	۰.۳۱	۸۹.۴۵	۰.۲۷	۹۲.۲۴	۰.۲۲	
ارومیه	۹۹.۹۸	۰.۰۳	۹۴.۷۹	۰.۱۲	۲۴.۷۷	۰.۷۶	۶.۲	۰.۸۹	۹۰.۹۵	۰.۴۲	۸۹.۸۹	۰.۲۵	۹۱	۰.۱۸	
سمنان	۹۹.۸۲	۰.۵۸	۸۷.۴۱	۰.۳۱	۳۱	۰.۶۴	۱۷.۲۹	۰.۵۸	۸۶.۷	۰.۶۹	۹۱.۴۷	۰.۱۹	۸۷.۲۶	۰.۲۸	
خرم آباد	۹۹.۹۹	۰.۰۳	۹۹.۶۳	۰.۰۱	۲۱.۳۵	۰.۸۲	۲.۹۲	۰.۹۸	۹۰.۵۳	۰.۴۵	۹۱.۵۴	۰.۱۹	۸۸.۴۱	۰.۲۵	
مشهد	۹۹.۸۴	۰.۵۲	۹۴	۰.۱۴	۲۸.۹۵	۰.۶۶	۴	۰.۹۵	۸۸.۱۴	۰.۶	۸۵.۳۹	۰.۴۲	۹۲	۰.۱۵	
ایلام	۹۹.۹۹	۰.۰۲	۹۸	۰.۰۳	۱۲.۵۴	۰.۹۹	۷.۳۸	۰.۸۶	۹۷.۴۶	۰.۰۱	۹۴.۹۵	۰.۰۶	۹۱.۴۹	۰.۱۷	
بوشهر	۹۹.۷۹	۰.۶۸	۸۲.۸۸	۰.۴۲	۳۵.۷۵	۰.۳۳	۲۳.۶۹	۰.۴	۸۱.۹	۰.۹۹	۹۰.۸۷	۰.۲۱	۹۳.۴۵	۰.۱۲	
کرمانشاه	۹۹.۹۸	۰.۰۲	۹۹.۴۳	۰.۰۱	۱۹.۷۹	۰.۸۵	۳.۱۹	۰.۹۸	۸۸.۵۹	۰.۵۷	۸۹.۶۳	۰.۲۶	۵۸.۹۷	۰.۹۹	
بندرعباس	۹۹.۸۹	۰.۰۳	۹۳.۳۷	۰.۱۶	۲۸.۱۳	۰.۶۹	۲۶.۵۵	۰.۳۲	۸۵.۶۷	۰.۷۶	۸۱.۹۴	۰.۵۶	۹۱.۶۴	۰.۱۶	
بجنورد	۹۹.۹۷	۰.۰۳	۸۹.۳۶	۰.۳۶	۲۳.۸۷	۰.۷۹	۹.۷۴	۰.۷۹	۹۰.۳۹	۰.۴۶	۷۹.۴۸	۰.۶۵	۸۲.۵۲	۰.۰۴	
بیرجند	۹۹.۹۹	۰.۰۲	۷۸.۸۱	۰.۵۳	۱۷.۹	۰.۸۹	۳.۴۲	۰.۹۷	۸۵.۶۹	۰.۷۶	۸۷.۹۱	۰.۳۳	۸۳.۹۲	۰.۲۶	
زاهدان	۹۹.۹۶	۰.۰۱	۵۹.۹۵	۰.۹۹	۲۱.۶۶	۰.۸۳	۶.۵۸	۰.۸۸	۹۲.۱۲	۰.۳۵	۸۲.۷۱	۰.۵۳	۸۲.۹۲	۰.۲۸	

ادامه جدول در صفحه بعد

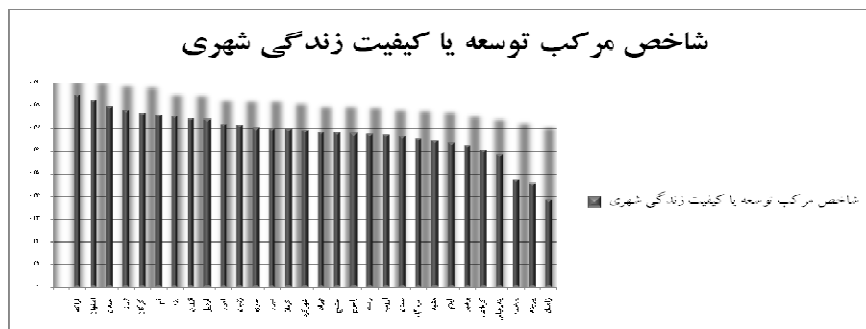
ادامه جدول ۳

طبقه بندی شهرها	شاخص ترکیب توسعه: کیفیت زندگی شهری	دامنه بحر و مثبت	کد ۰۰۱۳	دامنه بحر و مثبت	کد ۰۰۱۱	دامنه بحر و مثبت	کد ۰۰۱۰	دامنه بحر و مثبت	کد ۰۰۰۹	دامنه بحر و مثبت	کد ۰۰۰۸	شاخص	نام شهر
شهرهای توسعه یافته از حیث کیفیت زندگی	۰.۸۴۷	۰.۲۳	۹۳.۲۷	۰.۱۹	۹۳.۲۷	۰.۱۲	۸۶.۵۲	۰.۳۵	۸۵.۴۴	۰.۰۳	۹۹.۸۴		اراک
	۰.۸۲۷	۰.۱۷	۹۴.۹۸	۰.۰۱	۹۹	۰.۰۱	۹۳.۲۱	۰.۰۹	۹۱.۴۵	۰.۰۱	۹۹.۹۶		اصفهان
شهرهای با کیفیت متوسط زندگی	۰.۷۹۵	۰.۰۱	۹۹.۹۹	۰.۰۵	۹۷.۸۵	۰.۰۱	۹۲.۷۶	۰.۱۳	۹۰.۴۲	۰.۰۵	۹۹.۷۴		همدان
	۰.۷۸	۰.۲۱	۹۳.۵۸	۰.۰۳	۹۸.۳۷	۰.۰۱	۹۵.۹۴	۰.۰۱	۹۳.۶۴	۰.۲۴	۹۹		تبریز
	۰.۷۶۸	۰.۲۶	۹۹.۹۵	۰.۰۸	۹۷	۰.۰۵	۹۴.۳۱	۰.۳۲	۸۶	۰.۱۴	۹۹.۴۲		گرگان
	۰.۷۶۰	۰.۱	۹۹.۹۹	۰.۰۱	۹۹.۴۸	۰.۰۴	۹۴.۹۲	۰.۲۱	۸۸.۶۱	۰.۰۵	۹۹.۷۲		قم
	۰.۷۵۵	۰.۱۶	۹۹.۹۵	۰.۰۱	۹۹.۲۸۸	۰.۱	۸۸.۷۶	۰.۵۳	۹۳.۱۱	۰.۰۳	۹۹.۸۴		یزد
	۰.۷۴۵	۰.۲۶	۹۹.۹۵	۰.۰۳	۹۸.۵	۰.۱۷	۸۱.۸۷	۰.۳۲	۸۵.۹۵	۰.۰۹	۹۹.۵۹		قزوین
	۰.۷۴۱	۰.۵۹	۹۹.۹۶	۰.۰۱	۹۹.۶	۰.۱۳	۸۵.۶۷	۰.۰۵	۹۲.۴۲	۰.۰۳	۹۸.۷۵		اردبیل
	۰.۷۱۸	۰.۲۱	۹۳.۸۴	۰.۰۱	۹۹.۳۹	۰.۰۱	۷۷.۷۳	۰.۵۳	۸۱.۱	۰.۰۱	۹۹.۹۳		اهواز
	۰.۷۱۵	۰.۰۱	۹۱.۹۸	۰.۳۵	۸۷.۷۱	۰.۲۱	۷۷.۷۶	۰.۳۸	۸۴.۶۸	۰.۰۷	۹۹.۶۸		زنجان
	۰.۷۰۲	۰.۴۱	۸۸	۰.۰۴	۹۸.۳	۰.۰۱	۸۳.۸۴	۰.۱۳	۹۰.۴	۰.۰۵	۹۹.۷۶		ساری
	۰.۷	۰.۴۹	۸۵.۶۳	۰.۰۳	۹۸.۳۹	۰.۰۱	۸۲.۹۲	۰.۳۳	۸۶	۰.۰۷	۹۹.۶۷		شیراز
	۰.۷	۰.۴۴	۸۷	۰.۱۸	۹۳.۶۰	۰.۰۵	۷۳.۸۳	۰.۳۵	۸۷.۷۹	۰.۱۹	۹۹.۱۸		کرمان
	۰.۶۹۳	۰.۱۴	۹۲	۰.۹۹	۹۵.۶۹	۰.۱۶	۸۳.۱	۰.۰۱	۹۲.۵۱	۰.۰۲	۹۹.۸۹		شهرکرد
	۰.۶۸۴	۰.۱۸	۹۹.۹۷	۰.۰۱	۹۹	۰.۰۲	۹۷.۴۴	۰.۰۵	۹۲.۳۱	۰.۰۱	۹۹.۹۴		تهران
	۰.۶۸۴	۰.۱۶	۹۵.۱۷	۰.۰۴	۹۸.۲۵	۰.۱۱	۷۹.۳	۰.۳۷	۸۴.۷۸	۰.۱۵	۹۹.۳۵		سندج
	۰.۶۸۱	۰.۱	۹۴	۰.۴۸	۸۴.۲۴	۰.۴۳	۵۵.۷۶	۰.۸۷	۷۳.۲۶	۰.۲۸	۹۸.۴۵		یاسوج
	۰.۶۷۵	۰.۲	۹۴.۱۲	۰.۱۱	۹۵.۷۹	۰.۰۳	۷۷.۶۴	۰.۷۷	۷۵.۵۸	۰.۰۹	۹۹.۶		رشت
	۰.۶۷۲	۰.۲۸	۹۱.۷۲	۰.۱۷	۹۴	۰.۰۵	۵۹.۴۴	۰.۳۸	۸۴.۵۷	۰.۵	۹۷.۹۶		ارومیه
	۰.۶۶۸	۰.۴۵	۹۹.۹۳	۰.۰۲	۹۸.۷۴	۰.۰۶	۹۲.۴۹	۰.۲۱	۸۸.۵۹	۰.۰۸	۹۹.۶۴		سمنان
	۰.۶۵۷	۰.۳۴	۸۳.۷۱	۰.۰۳	۹۵.۶۹	۰.۳۱	۸۳.۱۹	۰.۶۸	۷۷.۵۸	۰.۱۱	۹۹.۴۹		خرم آباد
	۰.۶۴۷	۰.۲۸	۹۱.۸۳	۰.۰۲	۹۸.۷۶	۰.۰۱	۹۳.۵۵	۰.۴۹	۸۲	۰.۰۶	۹۹.۶۹		مشهد
	۰.۶۳۶	۰.۳۸	۹۹.۹۱	۰.۱۱	۹۵.۹۲	۰.۹۹	۰	۰.۱۷	۸۹.۵۷	۰.۰۳	۹۹.۸۱		ایلام
	۰.۶۳۴	۰.۱	۹۹.۹۴	۰.۰۲	۹۸.۸۳	۰.۹۹	۰	۰.۲۴	۸۷.۸۹	۰.۰۱	۹۹.۹۶		پوشهر
۰.۶۰۶	۰.۳۵	۸۹.۷۳	۰.۲۷	۹۰.۹۵	۰.۰۸	۷۹.۶	۰.۳۴	۸۵.۵۶	۰.۰۵	۹۹.۷		کرمانشاه	
۰.۵۸۶	۰.۲۲	۹۹.۳۹	۰.۰۸	۹۷	۰.۹۹	۰	۰.۹۸	۷۰.۶۱	۰.۱۳	۹۹.۴۵		بندرعباس	
شهرهای توسعه نیافته از حیث کیفیت زندگی	۰.۴۷۵	۰.۹۹	۹۹.۸۷	۰.۴۳	۸۵.۶۴	۰.۳۱	۶۱.۱۱	۰.۹۸	۷۰.۵۴	۰.۳۱	۹۸.۷۱		بجنورد
	۰.۴۵۸	۰.۰۱	۸۰.۴۳	۰.۴۳	۶۷.۷۵	۰.۹۹	۹۹.۵۲	۰.۷۳	۷۶.۶۵	۰.۰۷	۹۷.۱۵		بیرجند
	۰.۳۸۹	۰.۹۸	۷۹.۶۴	۰.۳۴	۸۸.۵۴	۰.۱	۰	۰.۹۹	۷۰.۳۷	۰.۹۷	۹۶		زاهدان

مأخذ: یافته های تحقیق

پرتال جامع علوم انسانی

نمودار ۳. کیفیت شاخصهای زیر بنایی در مراکز استان های ایران

مأخذ: یافته های تحقیق

نقشه شماره ۳ کیفیت شاخص های زیر بنایی را در شهرهای مختلف کشور نشان می دهد. این نقشه نشان می دهد که کیفیت شاخص های زیر بنایی در مناطق مختلف کشور نسبتاً همگون است؛ چنانچه اگر با استفاده از خط فرضی روی نقشه، کشور به دو نیمه شمالی و جنوبی تقسیم شود، حدود ۷۶ درصد از شهرهایی که در قسمت جنوب کشور قرار می گیرند، از لحاظ کیفیت شاخص های زیر بنایی در ردیف شهرهای متوسط قرار می گیرند؛ در حالی که کیفیت.

نقشه ۳. کیفیت شاخص های زیر بنایی در شهرهای مختلف کشور

شاخص‌های زیر بنایی در حدود ۸۲ درصد از شهرهایی که در نیمه شمالی کشور قرار می‌گیرند، متوسط و در ۹ درصد دیگر از شهرها (دو شهر اصفهان و اراک) کیفیت شاخص‌های زیر بنایی، خوب می‌باشد.

برخلاف همگونی نسبی شهرهای نیمه شمالی با شهرهای نیمه جنوبی کشور، بین شهرهای نیمه شرقی و غربی کشور از لحاظ کیفیت شاخص‌های زیر بنایی، تفاوت وجود دارد؛ چنانچه اگر با استفاده از علامت S روی نقشه، کشور به دو نیمه شرقی و غربی تقسیم شود، کیفیت شاخص‌های زیر بنایی در حدود ۱۰۰ درصد از شهرهایی که در غرب کشور قرار دارند، متوسط و خوب می‌باشد. در این منطقه، کیفیت شاخص‌های زیر بنایی در دو شهر اصفهان و اراک بسیار خوب می‌باشد؛ در حالی که کیفیت شاخص‌های زیر بنایی در حدود ۳۸ درصد از شهرهایی که در شرق کشور قرار می‌گیرند، ضعیف بوده و در ۶۲ درصد از شهرهای باقی مانده، کیفیت شاخص‌های زیر بنایی، متوسط می‌باشد.

ناهمگونی در کیفیت شاخص‌های جمعیتی- اقتصادی در سطح مناطق مختلف کشور نیز تقریباً وجود دارد؛ چنانچه ۵ شهر (۵۰ درصد) از شهرهایی که در میان ۱۰ شهر اول کشور از لحاظ کیفیت شاخص‌های زیر بنایی قرار دارند، داخل دایره فرضی قرار می‌گیرند که مناطق مرکزی و شمالی کشور را پوشش می‌دهد. نکته قابل توجه آن است که دو شهر از این پنج شهر در ردیف شهرهای با کیفیت شاخص‌های زیر بنایی خوب قرار دارند. کیفیت شاخص‌های زیر بنایی در ۱۰۰ درصد شهرهایی که مرکز استان‌های مرزی شمال غرب (شکل بیضی روی نقشه)، غرب (شکل مربع کوچک روی نقشه)، جنوب و جنوب غرب (شکل مثلث روی نقشه) و شمال (شکل مستطیل کوچک روی نقشه) کشور هستند، متوسط می‌باشد؛ در حالی که کیفیت شاخص‌های زیر بنایی در ۵۰ درصد از شهرهایی که مرکز استان‌های شمال شرق کشور (شکل مستطیل بزرگ روی نقشه) و ۱۰۰ درصد از شهرهایی که مراکز استان‌های شرقی (شکل مربع بزرگ روی نقشه) کشور هستند، ضعیف می‌باشد. نتیجه آنکه کیفیت شاخص‌های زیر بنایی در اکثر شهرهای مورد مطالعه، متوسط بوده و تنها در شهرهای واقع در استان‌های مرزی شرق و شمال شرق کشور، ضعیف می‌باشد.

برخلاف کیفیت شاخص‌های فرهنگی- اجتماعی و جمعیتی- اقتصادی که در شهرهایی که در ارتفاع متفاوتی از سطح دریا قرار دارند، متفاوت می‌باشد. کیفیت شاخص‌های زیر بنایی در شهرهایی که در ارتفاع متفاوتی از سطح دریا قرار دارند، نسبتاً همگون است؛ چنانچه کیفیت شاخص‌های زیر بنایی در ۱۰۰ درصد از شهرهای واقع در دسته زیر ۱۰۰ متر اختلاف از سطح دریا و دسته بین ۱۰۰ تا ۴۰۰ متر اختلاف از سطح دریا و دسته ۱۶۰۰ تا ۲۰۰۰ متر، اختلاف از سطح دریا و دسته بیش از ۲۰۰۰ متر اختلاف از سطح دریا متوسط است. همچنین کیفیت شاخص‌های

جمعیتی - اقتصادی مورد مطالعه در ۸۷ درصد از شهرهای دسته بین ۱۲۰۰ تا ۱۶۰۰ متر اختلاف از سطح دریا خوب و متوسط بوده و تنها در ۱۳ درصد از شهرها ضعیف می باشد و در نهایت، کیفیت شاخص های زیر بنایی در ۸۰ درصد از شهرهایی که ارتفاع از سطح دریا در آنها بین ۴۰۰ تا ۱۲۰۰ متر می باشد، متوسط است.

با نگاهی به جمعیت شهرهای مورد مطالعه، مشخص می شود که کیفیت شاخص های زیر بنایی در ۱۰۰ درصد شهرهای ۵۰ تا ۱۰۰ هزار نفری متوسط، در ۶۸ درصد از شهرهای ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفری متوسط و در ۳۲ درصد دیگر ضعیف، در ۸ درصد از شهرهای ۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار نفری خوب و در ۹۲ درصد باقی مانده متوسط، در ۱۶ درصد از شهرهای ۵۰۰ هزار تا یک میلیون نفری پایین و در ۸۴ درصد دیگر، متوسط و در ۸۰ درصد از شهرهای بیش از یک میلیون نفری، متوسط و در ۲۰ درصد دیگر، خوب می باشد.

بررسی سؤالات تحقیق

بررسی سؤال اول:

توسعه یافته ترین و محروم ترین شهرهای کشور از لحاظ سطح کیفیت زندگی کدامند؟

از مطالعه شاخص های کیفیت زندگی نتایج زیر حاصل می شود:

- کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی تنها در شهر سمنان خوب بوده و در ۱۱ شهر زاهدان، کرمانشاه، اهواز، خرم آباد، بجنورد، شیراز، همدان، سنندج، بندر عباس و کرمان پایین بوده و در سایر شهرها متوسط می باشد؛

- کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در هیچکدام از مراکز استان های کشور خوب نبوده، در حالی که در ۶ شهر کرمانشاه، زاهدان، ارومیه، ایلام، اردبیل، یاسوج پایین می باشد؛
- کیفیت شاخص های زیر بنایی در دو شهر اصفهان و اراک خوب بوده و در ۳ شهر کرمانشاه، زاهدان و بیرجند پایین بوده و در سایر شهرها، متوسط می باشد؛

بررسی سؤال دوم:

شهرهای توسعه یافته و محروم از لحاظ کیفیت زندگی، بیشتر در کدام منطقه از ایران قرار دارند؟

از مطالعه شاخص های فرهنگی- اجتماعی نتایج زیر حاصل می شود:

- کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی در شهرهای منطقه مرکزی و شمالی کشور، بالاتر از شهرهای سایر مناطق می باشد؛ به گونه ای که تنها یک شهر (سمنان) دارای کیفیت خوب فرهنگی- اجتماعی در این منطقه قرار دارد؛

- کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی در نیمه شمالی و نیمه غربی کشور، بسیار بهتر از کیفیت این شاخص ها در شهرهای نیمه جنوبی و شرقی کشور است.

از مطالعه شاخص های جمعیتی- اقتصادی نتایج زیر حاصل می شود:

- کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در شهرهای منطقه مرکزی و شمالی کشور بالاتر از شهرهای سایر مناطق می باشد؛
- تفاوت معناداری بین شهرهای شمال و جنوب کشور از لحاظ کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی وجود ندارد؛

- بین دو نیمه شرقی و غربی کشور از لحاظ کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی، تفاوت وجود دارد؛ به گونه ای که بیشتر شهرهای با کیفیت پایین در غرب کشور بویژه در ۳ استان مرزی غربی قرار دارند.

از مطالعه شاخص های زیربنایی، نتایج زیر حاصل می شود:

- کیفیت شاخص های زیر بنایی در شهرهای مرکزی و شمالی کشور، بهتر از سایر شهرهای کشور است؛
- تفاوت معناداری بین شهرهای شمال و جنوب کشور از لحاظ کیفیت شاخص های زیر بنایی وجود ندارد؛
- بین دو نیمه شرقی و غربی کشور از لحاظ کیفیت شاخص های زیر بنایی؛ تفاوت وجود دارد؛ به گونه ای که بیشتر شهرهای با کیفیت پایین در نیمه شرقی کشور و مخصوصاً در استان های مرزی شرقی و شمال شرقی قرار دارند.
- بررسی سؤال سوم:
- شهرهای توسعه یافته و محروم از لحاظ کیفیت زندگی، بیشتر در چه ارتفاعی از سطح دریا قرار دارند؟
- کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی در جامعه آماری مورد مطالعه در شهرهای واقع در ارتفاع ۱۰۰ تا ۴۰۰ متر از سطح دریا، بالاتر و در شهرهای واقع در ارتفاع ۴۰۰ تا ۱۲۰۰ متر از سطح دریا (به استثنای سمنان)، پایین تر از سایر شهرها است؛
- کیفیت شاخص های جمعیتی- اقتصادی در جامعه آماری مورد مطالعه، در شهرهای واقع در ارتفاع زیر ۱۰۰ متر و ۱۰۰ تا ۴۰۰ متر از سطح دریا، بالاتر و در شهرهای واقع در ارتفاع بیش از ۲۰۰۰ متر از سطح دریا و ۱۲۰۰ تا ۱۶۰۰ متر از سطح دریا، پایین تر از سایر شهرها است؛
- بر خلاف کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی و جمعیتی- اقتصادی که در شهرهایی که در ارتفاع متفاوتی از سطح دریا قرار داشتند، متفاوت است. کیفیت شاخص های زیر بنایی در شهرهایی که در ارتفاع متفاوتی از سطح دریا قرار دارند نسبتاً همگون است؛
- بررسی سؤال ۴:
- شهرهای توسعه یافته و محروم از لحاظ کیفیت زندگی در کدام دسته جمعیتی قرار دارند؟
- کیفیت شاخص های فرهنگی- اجتماعی در جامعه آماری مورد مطالعه در طبقات جمعیتی ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفری، بهتر از سایر شهرها و در طبقه شهرهای ۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار نفری و ۵۰۰ هزار تا یک میلیون نفری، پایین تر از سایر شهرهاست؛
- کیفیت شاخص های اقتصادی در جامعه آماری مورد مطالعه در طبقات جمعیتی ۵۰ تا ۱۰۰ هزار نفری، پایین و در طبقه شهرهای بیش از یک میلیون نفر مناسب تر می باشد؛
- کیفیت شاخص های زیر بنایی در طبقه جمعیتی بیش از یک میلیون نفر، مناسب تر از طبقه جمعیتی ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفری است؛

نتیجه گیری

این تحقیق، با هدف مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی شهری در کشور انجام گرفت و نتایج زیر از آن به دست آمد:

کیفیت زندگی شهری در شهرهای مرکزی و شمال کشور در تمامی بخش‌ها، بهتر از سایر شهرهای کشور است؛ به گونه‌ای که اگر دایره‌ای فرضی که از اصفهان شروع می‌شود و پس از گذشتن از تهران، قزوین و سمنان، شهرهای شمالی کشور را در برگیرد، روی نقشه ایران ترسیم شود، کیفیت زندگی در شهرهای واقع در این دایره فرضی از سایر مناطق کشور بهتر است. شهرهای نیمه شمالی و نیمه غربی کشور از لحاظ فرهنگی-اجتماعی، وضعیت بهتری از شهرهای نیمه شرقی و جنوبی کشور دارند؛ اما از لحاظ اقتصادی شهرهای واقع در نیمه شرقی کشور و بنادر جنوبی کشور بر شهرهای مراکز استان‌های مرزی غربی کشور برتری دارند. همچنین مطالعات نشان داد که از لحاظ شاخص‌های زیربنایی، تفاوت زیادی میان شهرهای واقع در مناطق مختلف کشور وجود ندارد و تنها شهرهای واقع در استان‌های مرزی شرق کشور، ضعیف می‌باشند. از لحاظ ارتفاع از سطح دریا، کیفیت زندگی در شهرهای واقع در فاصله ۱۰۰ تا ۴۰۰ متر در تمامی بخش‌ها نسبتاً مناسب می‌باشد؛ درحالی‌که کیفیت زندگی در شهرهای واقع در ارتفاع ۴۰۰ تا ۱۲۰۰ متر و ۱۲۰۰ تا ۱۶۰۰ متر در بخش‌های مختلف از ناهمگونی بیشتری برخوردار است. شهرهای ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار نفری از نظر فرهنگی-اجتماعی، وضعیت بهتری نسبت به شهرهای بیش از یک میلیون نفر دارند؛ درحالی‌که شهرهای بیش از یک میلیون نفر، از لحاظ اقتصادی وضعیت بهتری نسبت به سایر شهرها دارند. از لحاظ کیفیت شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی، شهر سمنان و از لحاظ کیفیت شاخص‌های زیربنایی، شهرهای اراک و اصفهان در ردیف شهرهای با کیفیت خوب قرار گرفته‌اند. در سایر بخش‌ها، هیچ شهری در ردیف شهرهای با کیفیت خوب قرار نگرفته است.

فهرست منابع

- Amini, M. (2006) Dices for citizen life quality and government role and duties; seventh quality international conference, Tehran: 210-223.
- Amini, M. (2008) Determining and applying indices for citizen life quality in Tehran city from city management view; Islami Azadi university research science unit, master thesis about city management, guided by Ali Akbar Taghvai, Tehran.
- Baldwin, S. Christine Godfrey, C. Propper (1994) Quality of life perspective and policies, New York: Routledge.
- Besleme, K., Erquiaga, E. & Swain, D. (1998). Community Indicator Projects: Practical Tools for Addressing the Quality of Life. Proceedings of the First International Conference on quality of Life in Cities, 4-6 March, National University of Singapore, Singapore.
- Cutter, S. (1985) Rating places: Geographers view on quality of life, New York: Recourse publications in Geography.
- Ferrans, C. E. (1996) Development of a conceptual model of quality of life, Scholarly inquiry of nursing practice, Vol. 10(3), 293-304
- Ghafari, G. R. & Omid, R. (2009) Indices for life quality and social development, first published, Shirazeh, publication, Tehran.
- Haall, P. (2002) Reoginal and city programming, translated by Jalal Tabrizi, first published, city programming and processing publication, Tehran.
- Hekmatnia, H. M. & Osavi M. N. (2006) Applying modal in geography whit emphasis on region and city programming; first published, Novin Elm publication, Yazd.
- Khatam, A. (2005) Measuring collecting capacity and life quality in Tehran; research and study center for Urban Studies and Architecture of Iran, Tehran.
- Mahdizadeh, J. (2006) Main programming for recent world experience about city development and it's place in IRAN; second published, Sima payam publication, Tehran.
- Mallman C. A. (2000) The needs and processes, goals and indicators; paper presented for the GDID project of the United Nations University, Mimeo.
- McCrea, R., Shyy, T.K., & Stimson, R. (2005). *Modelling Urban Quality of Life in South East. Queensland by linking subjective and objective indicators*, Proceedings of the 28th Australia and New Zealand Regional Science Association International Annual Conference, Wollongong,
- Mercer institute (2001) Measuring life quality in one hundred of world big city; translated by Hossein Asaiesh, City management chapter, No. 8: 71-80.
- Miles, I. (1985) Social indicators for human development, London: Frances pinter.
- Murray, C. (1988) In pursuit of happiness and good government; New York: Simon and Schuster.

- Porjafar M. R., Kokabi, A. & Taghvaii, A. A. (2005) Life quality program in city center; definition and indices, concept for building city, No. 12: 40-57.
- Protect, M., Gorden, P. (1992) Planning For urban quality London; London: Frances Pinter.
- Schms, P. & Boelhouwer, J. (2004) Measuring quality of life in Amsterdam from the viewpoint of participation; The Amsterdam bureau for research an statistics and social and cultural planning office.
- Testa, M. & Simonson, D. (1996) Assessment of quality of life outcomes; The New England Journal of medicine, Vol. 03; 334:835--840.
- WWW.Sci.org.ir

